

УДК 378.147:614.253

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ БАКАЛАВРІВ СЕСТРИНСЬКОЇ СПРАВИ

Борисюк Леся Олександрівна

м.Рівне

Підготовка компетентних фахівців сестринської справи базується на врахуванні процесів розширення функціональних можливостей медсестер-бакалаврів і узагальненні теоретичних підходів до формування професійної компетентності майбутніх медичних сестер. Теоретичними основами у контексті нашого дослідження є наукові пошуки в галузі педагогіки, психології, медицини, соціології, аксіології та ін. Важливою складовою теоретичних основ формування професійної компетентності майбутніх бакалаврів сестринської справи є результати наукових розвідок, відображенні в дисертаційних дослідженнях.

Ключові слова: наукові дослідження, медичні сестри, професійна компетентність, фахівці сестринської справи.

Актуальність теми дослідження базується на тому, що реформування системи професійної підготовки фахівців сестринської справи як складової системи охорони здоров'я України на сучасному етапі зумовлено глобальними змінами на європейському ринку праці, прогресом світової медичної науки, змінами в соціальному, економічному, правовому та освітянському просторі. Про необхідність сформованості відповідного загальнокультурного та професійного рівня майбутніх фахівців наголошується у Законі України «Про освіту», Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»). З 1996 року згідно з наказом МОЗ «Про створення Національної програми розвитку медсестринства України» створена робоча група, яка займається конкретними питаннями розробки вказаної програми та її реалізації в практичній охороні здоров'я і системі медсестринської освіти. Для оптимізації формування професійної компетентності бакалаврів сестринської справи актуалізується потреба узагальнення наукових підходів дослідників, що складає теоретичні основи вивчення цієї проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і яким присвячується стаття, дає змогу зазначити, що науковці виокремлюють різні аспекти сестринської справи і розглядають цей феномен у таких контекстах:

- особлива галузь наукових знань, навичок і вмінь, що досягли високого рівня реалізації у професії медичної сестри;
- професійна діяльність з догляду за хворими;
- академічна і прикладна навчальна дисципліна, вивчення якої спрямоване на дидактичну і клінічну підготовку студентів;
- професійна сестринська практика як «самостійна професія, яка володіє достатнім потенціалом, щоб стати врівень із лікувальною справою» [4, с.7].

На думку науковців, підготовка компетентних фахівців сестринської справи якісно нового рівня базується на врахуванні процесів розширення функціональних можливостей медсестер-бакалаврів (проведення професійних оглядів з подальшим скеруванням до спеціалістів конкретного профілю, спостереження за здоровими вагітними та патронаж дітей першого року життя, профілактична допомога населенню тощо) та підготовка до нових видів діяльності (менеджер-адміністратор медсестринських структур) [9, с.246]. Невирішеними раніше частинами загальної проблеми, яким присвячується стаття, є узагальнення теоретич-

них підходів до формування професійної компетентності бакалаврів сестринської справи.

Метою статті визначено аналіз дисертаційних досліджень з проблеми підготовки майбутніх медичних сестер як теоретичної основи формування професійної компетентності бакалаврів сестринської справи.

Статистичні дані свідчать, що середній медичний персонал складає більше, ніж 15 тис. осіб, в тому числі близько 10 000 медсестер. І. Радзівська зазначає, що медичні сестри – це найбільший загін спеціалістів-медиків у кожній країні світу. Тільки у країнах Європи їх більше п'яти мільйонів. У нашій країні з 465 тисяч середнього медичного персоналу 302 000 – медичні сестри, що становить 45,8% від усіх фахівців галузі охорони здоров'я [6, с.3]. На сучасному рівні розвитку сестринської справи медичні сестри визначаються як повноправні партнери сімейних лікарів, ключові фігури у профілактиці захворювань і просвітницькій роботі серед населення щодо здорового способу життя. З метою професійної підготовки фахівців середньої ланки у сфері охорони здоров'я, здатних надавати висококваліфіковану медичну допомогу, бути конкурентоспроможними на національному, європейському та міжнародному ринках праці було реалізовано Програму розвитку медсестринства України протягом 2005-2010 років [5]. Для підвищення освітнього і кваліфікаційного рівня майбутніх медичних сестер України, який відповідає сучасним міжнародним стандартам і вимогам ВООЗ, у системі неперервної сестринської освіти запроваджено бакалаврський ступінь.

Проблема врахування різних аспектів формування професійної компетентності майбутніх медичних сестер досліджувалася сучасними науковцями у багатьох напрямках.

Теоретичними основами у контексті нашого дослідження є наукові пошуки в галузі педагогіки, психології, медицини, соціології, аксіології та ін. Зокрема, Т. Сілкина акцентує увагу на тому, що підготовка медичних сестер як освітня проблема розглядалася в контексті педагогіки. Особливий інтерес заслуговують роботи В.Серікова, В.Ільїна, Т.Творогова, В. Денисова та ін., де увага приділялася дидактичним і методичним аспектам середньої професійної медичної освіти, що давало змогу експлікувати деякі принципові моменти процесу навчання медичних сестер [7].

Підготовка медичних сестер як психологічна проблема розглядається в контексті загальної та медичної психології. Тут заслуговують уваги роботи А. Леонтьєва, А.Алексєєва, Ю.Рохальського та ін. Хоча вони і не присвячені безпосередньо цій професії, однак дають змогу виявити загальні підходи до становлення особистості медичної сестри.

Аксіологічні компоненти соціального статусу медичної сестри знайшли відображення в роботах з біоетики таких авторів, як Є. Михайловська-Карлова, І. Силуанова та ін., котрі вияснили роль медичної сестри в поясненні принципу поваги автономії пацієнта, отримання інформованої згоди, дотримання принципу справедливості, інтерпретовано розподіл ролей серед медичних працівників за умови реалізації принципу «роби добро».

Безпосередньо проблемами соціального статусу медичної сестри займалися такі науковці, як В.Семенов, Г.Осипов, В.Ядов

та ін. У рамках загальної соціологічної теорії, соціології соціальної структури і соціальних інститутів досить чітко і повно відображені вимоги до соціальних ролей і статусів медичних сестер, виявлені особливості сестринської діяльності в системі «медична сестра – пацієнт» [7].

Проблема формування професійної компетентності майбутніх медичних сестер також була предметом досліджень у різних теоретичних напрямках. Так, у галузі педагогіки І.Радзівська присвятила свої наукові пошуки теоретико-експериментальному дослідженню проблеми формування професійної компетентності майбутніх медичних сестер у процесі вивчення фахових дисциплін. Теоретичною основою для нашого дослідження в цьому напрямі є виокремлені та проаналізовані авторкою особливості професійної діяльності медсестер у нових умовах праці, проведений аналіз стану професійної освіти медичних сестер в Україні та процесу реформування освітньої підготовки фахівців сестринської справи. Узагальнений вітчизняний та зарубіжний досвід щодо формування компетентності медичних сестер у процесі професійної підготовки доцільно використовувати для вирішення перспективних завдань щодо модернізації фахового навчання медичних сестер в Україні. Особливої значущості набуває розроблена дослідницею загальна модель формування професійної компетентності сучасної медичної сестри у процесі вивчення фахових дисциплін. Аналіз педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх медичних сестер дає змогу реалізувати компетентісно-діяльнісний та модульний підходи до формування професійної компетентності медичних сестер. Змістове забезпечення й авторські методики можна використовувати у формуванні професійної компетентності фахівців сестринської справи як на теоретичному етапі навчання у процесі вивчення фахових дисциплін, так і в процесі практичної підготовки в реальних умовах праці на клінічних базах [6].

Заслугують уваги шляхи оптимізації професійної компетентності медичного персоналу закладів охорони здоров'я стоматологічного профілю з позиції забезпечення якості медичних послуг, визначені С.Троян, яка проводила наукові пошуки в галузі медицини. Дослідниця зазначала, що аналіз проблем професійної компетентності медичних працівників залишається актуальним питанням, і розглядала професійну компетентність майбутніх медичних сестер як інтегральну характеристику можливостей медичного працівника, його здатності до ефективного реалізації у практичній діяльності своїх професійних знань і досвіду у процесі надання медичних послуг [8].

Теоретичною основою для подальших наукових пошуків може бути розроблена дослідницею методика комплексного соціально-гігієнічного дослідження професійної компетентності медичного персоналу і повноти її реалізації під час надання медичних послуг як певної властивості її якості. С.Тароян визначила частоту дефектів якості медичної допомоги, що пов'язана з професійною компетентністю фахівців медичної галузі, в тому числі й майбутніх медичних сестер. Водночас, авторка не тільки визначила структурні компоненти професійної компетентності, якісні критерії їх оцінки і повноти реалізації в процесі надання медичних послуг, а й виокремила споживчі, медико-організаційні та особистісно-професійні фактори, що впливають на стан кожного з компонентів професійної компетентності медичного персоналу [8].

До теоретичних основ формування професійної компетентності бакалаврів сестринської справи відносимо досвід професійної підготовки медичних сестер в університетах інших країн. Порівняльно-педагогічне дослідження професійної підготовки медичних сестер в університетах Канади визначає шляхи удосконалення сучасної сестринської освіти, виявляє позитивні аспекти канадського педагогічного досвіду, сприяє науковому обґрунтуванню напрямів розвитку сестринської освіти в Україні у період її інтеграції в освітній простір, що є одним із стратегічних завдань, визначених Національною доктриною розвитку освіти України. Так, для канадської системи професійної підготовки медичних

сестер є характерною ідея інтеграції фахових та педагогічних дисциплін у навчальних програмах усіх наукових ступенів, що забезпечує якісну підготовку не лише майбутнього фахівця сестринської справи, а й викладача сестринської справи. Це дає змогу сформувати їхню культуру мислення, критичність, комунікативну (міжособистісну, транскультурну) компетенцію в рамках реалізації неперервності освіти. Таким чином, проблема підготовки медичних сестер у нашій країні пов'язана з неузгодженістю змісту ступеневої підготовки фахівців та змістом їхньої практичної діяльності, недостатньою розробленістю нормативно-правової бази по виокремленню сестринської професії в автономну, невизначеністю статусу освітньо-кваліфікаційних рівнів бакалавра та магістра у галузі медсестринства [3, с.3].

У дослідженні І.Каширцевої, що проводилося у медичній галузі, доведено, що процес інтеграції є невід'ємною частиною системи багаторівневої освіти медичних сестер і основою реформування сестринської практики. Дослідницею виділені елементи інтеграції, які дають змогу зробити систему багаторівневої освіти медичних сестер дійсно безперервною і формують нове бачення професійної підготовки фахівців сестринської справи. Розроблена модель управління інноваційною діяльністю сестринського персоналу відображає доцільність створення організаційних умов реформування сестринської практики і формування нових, науково обґрунтованих принципів управління сестринським персоналом, що доцільно використовувати у формуванні професійної компетентності майбутніх бакалаврів сестринської справи [2].

Важливою складовою теоретичних основ формування професійної компетентності майбутніх бакалаврів сестринської справи є наукові розвідки в галузі педагогіки, в яких обґрунтовано форми моніторингу якості підготовки студентів на основі використання засобів діагностики, вимоги до яких визначені у структурі галузевих державних стандартів. Так, у дослідженні Л. Артемчук було експериментально доведено результати апробації стандартизованого методу контролю професійних знань медичних сестер; вивчено особливості стандартизованого контролю якості підготовки медичних сестер у структурі державних стандартів вищої освіти.

Дослідницею вперше побудовано модель моніторингу професійних знань фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст» (на прикладі спеціальності «сестринська справа»); визначено ієрархічні рівні моніторингу, узагальнено та сформульовано функції моніторингу, сформульовано послідовність дій у забезпеченні цих функцій. Уперше набули подальшого розвитку обґрунтування функцій комплексу комп'ютерних програм стандартизованого тестування як засобу діагностики якості підготовки медичних сестер згідно з вимогами галузевих стандартів вищої освіти. Розроблені методики комп'ютерного оцінювання професійних знань студентів спеціальності «сестринська справа» шляхом упровадження стандартизованої форми моніторингу якості професійної підготовки медичних сестер на галузевому рівні можуть використовуватися у формуванні професійної компетентності майбутніх бакалаврів сестринської справи [1, с.17].

Висновок. З часу здобуття Україною незалежності та суверенітету спостерігається тенденція піднесення престижу професії та освіти медичної сестри як найбільш потрібної та масової в практичній охороні здоров'я. Запровадження ступеневої неперервної вищої медсестринської освіти підносить її на один рівень з лікарською. Для оптимізації формування професійної компетентності майбутніх бакалаврів сестринської справи необхідно враховувати теоретичні основи вирішення окресленої проблеми, які складаються з наукових досліджень у різних галузях – педагогіки, психології, медицини, соціології, аксіології та ін.

Перспективи подальших наукових досліджень убацьмаємо в розробці та упровадженні у навчальний процес інноваційних методик фахової підготовки майбутніх медичних сестер з метою формування у них належного рівня професійної компетентності.

Література та джерела

1. Артемчук Л.М. Комп'ютерне оцінювання професійних знань в структурі підготовки медичних сестер: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Л.М.Артемчук. – К., 2003. – 19 с.
2. Каширцева И.В. Совершенствование многоуровневой профессиональной системы образования медицинских сестер: дисс. ... канд. мед. наук:

- 14.00.33/ Новосибирск, 2005. – 188 с.
3. Лавриш Ю.Е. Професійна підготовка медичних сестер в університетах Канади: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Ю.Е.Лавриш. – К., 2009. – 23 с.
  4. Пасечко Н.В. Основи сестринської справи: підручник / Н.В.Пасечко, М.О.Лемке, П.Є.Мазур. – Тернопіль: Укрмедкнига, 2002. – 544 с.
  5. Програма розвитку медсестринства України (2005-2010 рр.) // Медична освіта. – 2006. – № 1. – С.14-21
  6. Радзівєвська І.В. Формування професійної компетентності майбутніх медичних сестер у процесі вивчення фахових дисциплін: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / І.В.Радзівєвська. – К., 2011. – 21 с.
  7. Силкина Т.В. Формирование социального статуса медицинской сестры : дисс. ... канд. социол. наук: 14.00.52 / Силкина Татьяна Васильевна. – Волгоград, 2002. – 136 с.
  8. Тароян С.М. Пути оптимизации профессиональной компетентности медицинского персонала учреждений здравоохранения стоматологического профиля с позиции обеспечения качества медицинской услуги: дисс. ... канд. мед. наук: 14.00.33 / С.М.Тароян. – Иваново, 2006. – 198 с.
  9. Тимошук Т.Я. Проблеми медсестринства в медичній освіті / Т.Я.Тимошук // Вища освіта в медсестринстві: проблеми і перспективи: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Житомир, 10-11 листоп. 2011 р.) / відп. ред. В.Й.Шатило. – Житомир: Полісся, 2011. – С.244-246

Подготовка компетентных специалистов сестринского дела базируется на учете процессов расширения функциональных возможностей медсестер-бакалавров и обобщении теоретических подходов к формированию профессиональной компетентности будущих медицинских сестер. Теоретическими основами в контексте нашего исследования являются научные поиски в отрасли педагогики, психологии, медицины, социологии, аксиологии и др. Важной составляющей теоретических основ формирования профессиональной компетентности будущих бакалавров сестринского дела являются результаты научных поисков, отраженных в диссертационных исследованиях.

Ключевые слова: научные исследования, медицинские сестры, профессиональная компетентность, специалисты сестринского дела.

The training of competent specialists in nursing is based on taking into account of expansion processes of functional possibilities and generalization of theoretical approaches to form professional competences of future medical sisters. Theoretical bases in the context of our research are the scientific searches in the sphere of pedagogics, psychology, medicine, sociology, axiology etc. The important components of theoretical bases of professional competence formation of future bachelors in nursing are the results of scientific researches, presented in dissertations.

Key words: scientific researches, nurses, professional competence, specialists in nursing.